

ภาวะผู้นำสตรี : กรอบแนวคิดตามแนวของพระพุทธศาสนา

Women's Leadership : Concepts of Buddhism

ดร.สามารถ บุญรัตน์*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งอธิบายภาวะผู้นำสตรี : กรอบแนวคิดตามแนวของพระพุทธศาสนาจะมีลักษณะผู้นำสตรีทางพระพุทธศาสนาเพียง ๒ ท่านเท่านั้น ได้แก่ พระนางสุมารัตนอุบาสิกา เป็นผู้ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศในการเจริญเมตตา และนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นผู้ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้า เป็นผู้เลิศในการถวายทานแก่พระภิกษุสามเณรตลอดชีวิต รวมทั้งการรักษาศีล และการเจริญภาวนา ที่มีคุณสมบัติคล่องแคล่วในการนำไปปฏิบัติได้จริงเพราะการดำเนินชีวิตของผู้นำสตรีเป็นปกติ ซึ่งใช้หลักเมตตาจะมีลักษณะ คือ ความปรารถนาดีต่อลูกน้องและประชาชนทั่วไป หลักทานจะมีลักษณะ คือ ผู้นำสตรีส่วนใหญ่จะมีนโยบาย แผนงานและโครงการเพื่อการพัฒนาบทบาทสตรี การจัดสวัสดิการแก่เด็ก ผู้ด้อยโอกาส คนชราและผู้พิการ เป็นต้น หลักศีลจะมีลักษณะ คือ เป็นกฎหมาย ระเบียบ กติกา ข้อบังคับและคำสั่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้นำที่ดีและหลักภาวนา จะมีลักษณะ คือ ความสุขุมรอบคอบ การไตร่ตรอง ความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บริหารที่จะต้องพัฒนาตนพัฒนาคน และพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพในทางรูปธรรมมากที่สุด

คำสำคัญ: ผู้นำสตรี, พระพุทธศาสนา.

Abstracts

This article aims to describe women's leadership : Framework along the lines of religious leaders, women will have only two persons including Buddhist She also can Wadi worshipers Is regarded as the Buddha's compassion to flourish. And she's worshipers Visakah As has been praised by

*อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

the Buddha. That is excellent in offering alms to monks for life The precepts And meditation That is consistent in its practical because the lives of women leaders as usual. The main character is a mercy. Best wishes to his followers and the general public. The main characteristic is that you will have women leaders are primarily policy. Plans and projects for the development of women's roles. The welfare of disadvantaged children, the elderly and the disabled, and so on. The main precepts will look into the laws, regulations, rules, regulations and instructions which follow the ethical standards of good leadership. And the invocation will look is prudent to ponder carefully on duty as administrators to develop their own development. And improve efficiency in the most concrete.

Keywords; Women's Leader, Buddhism.

บทนำ

บทบาทของผู้นำสตรีในโลกปัจจุบันจะหลายท่านที่มีความโดดเด่นอย่างมากทำให้เกิดการยอมรับ และลดค่านิยมเก่า ๆ ที่อคติที่ไม่ดี รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีให้กลายเป็นผู้นำในทุก ๆ ระดับมากยิ่งขึ้นเพราะคุณลักษณะที่แตกต่างระหว่างเพศภาวะกับฝ่ายชาย กล่าวคือ การรู้จักประนีประนอมได้มากกว่า การบริหารที่นุ่มนวลกว่า เป็นต้น ส่วนในด้านการตัดสินใจต้องยอมรับในทางเพศภาวะที่ด้อยกว่าเพศชายอย่างเห็นได้ชัด ส่วนการปฏิบัติงานนั้น ไม่มีความแตกต่างในด้านคุณภาพของผลประโยชน์ต่อประชาชน ซึ่งภาวะผู้นำของสตรีตามกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนามีกรอบอยู่การยอมรับอยู่การปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบริวารของตนเองและการได้รับยกย่องจากพระองค์ว่ามีความเป็นเลิศในด้านใดด้านหนึ่งทำให้ชาวพุทธในยุคปัจจุบันรู้จักและปฏิบัติตามได้แม้ท่านเหล่านั้นจะดำรงชีวิตในยุคพุทธกาลก็ตาม ได้แก่ พระนางสามาวดีอุบาสิกา เป็นผู้ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศในการเจริญเมตตา รวมทั้งพระนางได้ถวายทานแก่ภิกษุสามเณรตลอดชีวิต เป็นต้น ส่วนนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นผู้ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศในการถวายทานแก่พระภิกษุสามเณรตลอดชีวิตซึ่งเป็นการยกตัวอย่างของมหาอุบาสิกาที่ยิ่งใหญ่ในฐานะผู้นำสตรีที่ยึดถือปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์อย่าง

เห็นได้ชัดเจนจนได้รับการยกย่อง เชิดชูจากชาวพุทธทั่วโลกในการศึกษา และปฏิบัติตามมหาอุบาสิกาทั้ง ๒ ท่าน ดังนั้น การนำเสนอบทความวิชาการชิ้นนี้จึงหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ผู้นำสตรีทุกระดับได้เห็นคุณค่าโดยเฉพาะหลักการปฏิบัติตามต้นแบบของภาวะผู้นำสตรีที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และตระหนักถึงคุณลักษณะที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นทั้งด้านความประพฤติปฏิบัติระดับตนเอง ระดับครอบครัว และระดับสังคมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและผู้อื่นอย่างแท้จริง

ลักษณะภาวะผู้นำสตรีทางพระพุทธศาสนา

ลักษณะผู้นำสตรีทางพระพุทธศาสนา จะเน้นไปที่การประพฤติปฏิบัติทางคุณธรรม และเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น เป็นประโยชน์แก่สังคม รวมทั้งทำตนเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ดังนั้น การศึกษาลักษณะผู้นำสตรีทางพระพุทธศาสนาจะมีบุคคลมากมายที่สามารถจะนำมาเป็นแบบอย่างของผู้นำสตรีในยุคปัจจุบัน แต่กระนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าแบบอย่างทั้งหลายจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้น จึงจะนำเสนอลักษณะผู้นำสตรีทางพระพุทธศาสนาเพียง ๒ ท่านเท่านั้น ได้แก่ พระนางสามาวดีอุบาสิกา เป็นผู้ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศในการเจริญเมตตา รวมทั้งพระนางได้ถวายทานแก่ภิกษุสามเณรตลอดชีวิต เป็นต้น ส่วนนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นผู้ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศในการถวายทานแก่พระภิกษุสามเณรตลอดชีวิต รวมทั้งการรักษาศีล และการเจริญภาวนา ประกอบกับประวัติที่เกี่ยวข้องกันมาอธิบายเพื่อให้เห็นถึงแบบอย่างของจริยวัตรที่งดงามและลักษณะภาวะผู้นำสตรีเชิงพุทธของอุบาสิกาดังต่อไปนี้

๑) ลักษณะของเมตตา

บุคคลผู้มีเมตตาที่เจริญไว้ดีแล้วเมื่อเกิดโรคภัย โมหะ และโทสะเข้าก็จะสามารถกำหนดให้จิตใจมีความปรารถนาดีต่อบุคคลผู้ประทุษร้ายแก่ตนสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน ป.ธ.๙) ตรัสว่า เมตตา คือ ภาวะของจิตใจที่มีเยื่อใยไมตรี ใจคิดเกื้อกูลด้วยสุขประโยชน์ ปราศจากอาฆาต พยาบาท^๑ ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ ให้ความหมายไว้ว่า เมตตา มีลักษณะของความปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นมีความสุขและ

^๑ สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน ป.ธ.๙), รวมธรรมะ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๓.

ประสบแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์^๒ และสอดคล้องกับ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวว่า เมตตา เป็นความปรารถนาที่จะให้โลกอยู่เป็นสุข ให้คนและสัตว์ทั้งหลายได้รับความสุขด้วยกัน^๓

ความเมตตา เป็นความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น แม้กระทั่งผู้ที่คิดร้ายต่อที่จะทำลายตนถึงขั้นประหัตประหารชีวิตก็ตาม ฉะนั้น การกระทำของบุคคลอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมีผลกระทบไปยังอีกบุคคลหนึ่งให้ได้รับความเดือดร้อนและบุคคลผู้กระทำนั้นไม่จองเวร ไม่โกรธชื่อว่า ไม่กระทำตอบแก่กัน ไม่ควรประหารแก่บุคคลใด ก็ผู้ใดถูกประหารแล้ว และการกระทำคืนแก่บุคคลผู้ประหารอยู่ พระพุทธเจ้าย่อมมิได้เียนผู้จองเวรหรือบุคคลนั้น และไม่คิดการพยาบาท ไม่คิดอาฆาตมาดร้าย และไม่คิดเคืองแค้นของพระชินาสพิด ย่อมเป็นความประเสริฐมิใช่น้อย และย่อมกลับได้ซึ่งความรักซึ่งผู้ที่จองเวรต่อกันเหมือนกับเวรของงูกับพังพอน เหมือนหมึกกับไม้ตระกูล และเหมือนกากกับนกเค้า ซึ่งไม่สามารถที่จะระงับเวรได้ด้วยการจองเวรเลย พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ในกาลไหน ๆ เวรทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมไม่ระงับด้วยเวรเลย ก็แต่ย่อมระงับด้วยการไม่มีเวร ธรรมนี้เป็นของเก่า.”^๔ นอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงผลของการขาดเมตตาและผู้ที่ทำร้ายแก่ผู้ที่ไม่คิดจะประทุษร้ายแก่ตนย่อมได้ประสบผลก่อความทุกข์ ๑๐ ประการ ทรงตรัสว่า “ผู้ประทุษร้ายในท่านผู้ไม่ประทุษร้ายทั้งหลาย ผู้ไม่มีอาชญา ด้วยอาชญา ย่อมถึงฐานะ ๑๐ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งพลันทีเดียว คือ ถึงเวทนากลับ ๑ ความเลื่อมทรพย์ ๑ ความสลายแห่งสรีระ ๑ อาพาธหนัก ๑ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ๑ ความขัดข้องแต่พระราชา ๑ การถูกกล่าวต่ออย่างร้ายแรง ๑ ความย่อเยียบแห่งศรีอยุธยา ๑ ความเสียหายแห่งโกศทั้งหลาย ๑ อีกอย่างหนึ่ง ไฟย่อมไหม้เรือนของเขา ๑, ผู้นั้นมีปัญญาทรม เพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงนรก.”^๕ เพราะฉะนั้น ลักษณะของเมตตาได้แก่ การไม่ทำร้าย การไม่พูดร้าย และการไม่คิดร้ายแก่ผู้ใด ที่ปรารถนาให้โลก ให้คนและสัตว์ทั้งหลายมีความสุข ไม่อาฆาต มาดร้ายต่อกัน ไม่ทำลายซึ่งกันและกัน ไม่พยาบาทปองร้ายต่อกัน หากบุคคลอื่นโกรธ เกลียดต่อเรา จะไม่มีการตอบโต้ร้าย พร้อมทั้งแผ่เมตตาให้บุคคลนั้นประสบแต่ความสุขตลอดไป

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๐๗.

^๓ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, **บันทึกธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๖), หน้า ๒๐๔.

^๔ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๙.

^๕ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๕.

๒) ลักษณะการให้ทาน

ลักษณะการให้ทานในทางพระพุทธศาสนามีต้นแบบ หรือตัวอย่างไว้มากมายทั้งฝ่ายอุบาสกและอุบาสิกา ซึ่งจะมีลักษณะการบูชาด้วยอามิสทานและธรรมทานแตกต่างกันไป โดยเฉพาะการถวายปัจจัย ๔ ได้แก่ การถวายผ้า การถวายอาหาร การสร้างกุฏิ และการถวายยาสำหรับรักษาโรคหรือบางครั้งอาจจะไม่ใช่ยา แต่กระนั้น การถวายเป็นไปด้วยกับความต้องการของผู้รับเป็นที่ตั้ง ดังกรณีนางวิสาขาลิ้มเครื่องประดับไว้ที่วิหาร ซึ่งพระอานนท์เก็บไว้ เมื่อทราบข่าวพระอานนท์เก็บไว้ นางวิสาขาจึงถวายเครื่องประดับ และท่านรู้ว่าหากพระอานนท์ครอบครองจะเป็นการลำบากจึงนำไปขายและนำเงินมาซื้อที่ดินถวายแด่พระพุทธองค์พร้อมการสร้างวิหารโลหะปราสาท ๙ เดือนจึงเสร็จ เมื่อสำเร็จและพระนางวิสาขาได้ฉลองวิหารด้วยความดีใจเป็นอย่างยิ่ง โดยท่านเปล่งเสียงอันไพเราะ ๕ คาถา ว่า “ความดำริของเราว่า เมื่อไร เราจักถวายปราสาทใหม่ ฉาบด้วยปูนและดิน เป็นวิหารทาน ดังนี้ บริบูรณ์แล้ว ความดำริของเราว่า เมื่อไร เราจักถวายเตียงตั้งฟูกและหมอน เป็นเสนาสนะดังนี้ บริบูรณ์แล้ว ความดำริของเราว่า เมื่อไร เราจักถวายสลากกัฏ ผสมด้วยเนื้ออันสะอาด เป็นโภชนาทาน ดังนี้ บริบูรณ์แล้ว ความดำริของเราว่า เมื่อไร เราจักถวายผ้ากาสิกพัสดุ ผ้าเปลือกไม้ และผ้าฝ้าย เป็นจีวรทานดังนี้ บริบูรณ์แล้ว ความดำริของเราว่า เมื่อไร เราจักถวายเนยใส เนยข้น น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย เป็นเภสัชทาน ดังนี้ บริบูรณ์แล้ว”^๖

จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะการให้ทานจะประกอบด้วย ๑.ลักษณะเป็นความต้องการของผู้ให้ อย่างเช่น การสร้างประสาร ๒.ลักษณะการให้เฉพาะหน้า อย่างเช่น การถวายผ้าอาบเภสัชแก่ภิกษุผู้อาพาธและการถวายผ้าอาบน้ำฝน ๓.ลักษณะการให้เป็นกิจวัตร อย่างเช่น การถวายภัตตาหาร ๔.ลักษณะการให้เพื่อเอาชนะคนตระหนี่ อย่างเช่น พ่อสามีของนางวิสาขา ๕.ลักษณะการให้โดยที่ผู้รับแม่ห้ามไว้ อย่างเช่น การถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุแก่สามเณรที่ห้ามว่าพอแล้ว ๆ ฉะนั้น ลักษณะการให้ผู้ให้จะต้องมีความฉลาดในการให้ จะต้องดูว่าสิ่งที่ผู้รับมีความเหมาะสมที่จะรับหรือไม่ หากให้ไปแล้วเป็นการส่งเสริมความผิดก็ไม่สมควรที่จะให้แต่หากเป็นสิ่งจำเป็นเฉพาะหน้าหรือการไม่ให้ของเราย่อมมีผลต่อชีวิตก็สมควรที่จะให้เช่นกัน

^๖ พุ.ธ.อ. (ไทย). ๓/๑๐๙-๑๑๐.

๓) ลักษณะการรักษาศีล

จากการศึกษาประวัติของนางสามาวดีและนางวิสาขาทำให้พบว่า ต้นแบบในการรักษาศีลจะไม่ค่อยเด่นชัดเหมือนกับหลักเมตตา และหลักการให้ทานมากนักแต่กระนั้น ในงานวิจัย เอกสารต่างก็ยอมรับว่า อุบาสิกาทั้งสองท่านเป็นผู้ที่รักษาศีลอย่างเคร่งครัดไม่ว่าจะเป็นศีล ๕ หรือ ศีลอุโบสถก็ตาม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้แนวของผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนามาอธิบายถึงลักษณะของการรักษาศีลเพราะเห็นว่าแม้ไม่มีตัวอย่างให้เห็นชัดแต่คำสั่งสอนที่เกี่ยวข้องกับการรักษาศีล ผลการรักษาศีลและไม่รักษาศีลจะส่งผลหลายประการ

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๒ คัมภีร์ อังคุตตรนิกาย ปุณณกนิบาตพระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการไม่รักษาศีลไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณี ลิกขมานา สามเณร สามเณรี อุบาสก อุบาสิกา ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พุดเท็จ ๑ ดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ” และทรงตรัสถึงผลดีในการรักษาศีลไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ งดเว้นจากการพุดเท็จ ๑ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้”^๗

ลักษณะการรักษาศีล เป็นการประพฤติชอบทางกายและวาจาจากการรักษากายวาจาให้เรียบร้อยให้เกิดระเบียบวินัยของสังคมและความปกติของตนเองไม่ว่าจะเป็นศีล ๕ ประการ หรือ ศีล ๘ ประการย่อมส่งผลหรืออานิสงส์ไปในทางที่ดี นั่นก็คือ ความสุขของตนเองและความสงบของสังคม หรือแม้กระทั่ง กติกา กฎเกณฑ์ กฎหมาย จารีต ขนบธรรมเนียมที่ดงามหากเป็นไปได้เพื่อความเรียบร้อยของบ้านเมืองก็จัดอยู่ในลักษณะของศีลด้วยเช่นกัน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การที่พระนางสามาวดีและนางวิสาขาได้บรรลุธรรมชั้นโสดาบัน ทำให้เกิดการรักษาศีล และการให้ความเคารพต่อพระรัตนตรัยอย่างที่สุด และนำมา

^๗ อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๖๔/๒๘๘-๒๘๙.

ซึ่งความสรรเสริญในจริยาวัตรและการประพฤติปฏิบัติต่อคนอื่นด้วยความเป็นปกติและเป็นคุณสมบัติสำหรับผู้เป็นอุบาสิกาในทางพระพุทธศาสนา

๔) ลักษณะการเจริญภาวนา

การศึกษาประวัติของนางสามาวดีและนางวิสาขาทำให้ทราบลักษณะการเจริญภาวนาจะพบมากในรูปแบบของการฟังธรรม ทำให้เกิดสติปัญญา ทำให้เกิดความรอบรู้ และเกิดความฉลาดในการแก้ปัญหา ความฉลาดในการเจรจาอันไพเราะ ความฉลาดในการถวายทาน ความฉลาดในการปกครองลูกหลาน ความฉลาดในการถามปัญหาต่อพระพุทธองค์ ความฉลาดในการจัดแจงงานต่าง ๆ ความฉลาดในการเลือกคนทำงาน ดังกรณี ความฉลาดในการปกครองลูกหลานนางวิสาขาเป็นผู้ที่มีลูกหลาน เหลน รวมประมาณ ๘,๔๒๐ คนแม้ว่าจะอายุมากแต่ก็ไม่มีผมขาวให้ปรากฏแม้แต่เส้นเดียวหากดูอายุจะพบว่า คงประมาณ ๑๕-๑๖ ปีเท่านั้น เมื่อไปวิหารจะมีบุตรหลานเป็นบริวารเดินตามกันไป ผู้คนทั้งหลายที่เห็นไม่สามารถแยกออกว่า คนไหน คือนางวิสาขา เพราะความงามในอิริยาบถทั้ง ๔ ได้แก่ การเดิน การยืน การนอน และการนั่ง ล้วนแต่งงดงาม ทำให้ลูกหลาน เหลนและชาวบ้านทั้งหลายที่เห็นเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในนางวิสาขาเป็นอันมาก^๘ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การปกครองลูกหลาน เหลนของนางวิสาขาอยู่ที่การประพฤติความงามในทุกอิริยาบถเป็นปกติ ทุกสถานการณ์แม้ว่าจะมีอุปสรรคหรืออันตรายก็ตามก็ได้ตระหนักตกใจในสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกรณีความฉลาดในการเลือกคนทำงานหลังจากที่นางวิสาขาซื้อที่ดินถวายเพื่อสร้างวิหาร ในวันหนึ่งพระพุทธองค์ทรงรับบิณฑบาตจากบ้านท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีแล้วเสด็จออกไปทางทิศอุดร ซึ่งนางวิสาขาทราบดังนั้น ก็รู้ว่า พระพุทธองค์ทรงจะเสด็จไปที่อื่น จึงรีบไปเข้าเฝ้า และกราบทูลว่า หม่อมฉันสร้างวิหารถวายสงฆ์ด้วยทรัพย์จำนวนมาก โปรดทรงพระองค์ทรงอนุญาตรับสั่งให้ภิกษุรูปหนึ่ง ผู้เข้าใจการทำงานที่จะทำหรือกำลังจะทำ พระพุทธองค์ ทรงตรัสว่า “หากพอใจภิกษุรูปใด ก็รับบาตรของภิกษุรูปนั้นไป” ฝ่ายนางวิสาขาคิดว่า หากรับบาตรพระอรหันต์หรือพระภิกษุรูปอื่นๆ จะทำให้การทำงานชักช้าไปมาก จึงเข้าไปรับบาตรของพระมหาโมคคัลลานเถระ ซึ่งเป็นผู้มีฤทธิ์ และจะทำให้งานการสร้างวัดสำเร็จได้โดยรวดเร็ว^๙ จะเห็นได้ว่าการเลือกคนมาทำงานให้ตรงและรวดเร็วย่อมเป็นความฉลาดของผู้นำสตรีว่า งานประเภทนี้สมควรจะมอบหมายให้ใครเป็นผู้ดูแลเป็นต้น และกรณีความฉลาดในการเจรจาอัน

^๘ พ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๑๐๑-๑๐๒.

^๙ พ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๑๐๖-๑๐๗.

ไพเราะและความฉลาดในการให้ ตอนหนึ่งความว่า ขณะที่นางวิสาขา กำลังจะเดินไปสู่อำนาจของสามีจึงได้ส่งบรรณาการเป็นจำนวนมากไปสู่อำนาจของฝ่ายสามีและกำชับผู้จัดส่ง ว่าจงให้สิ่งนี้แก่คุณแม่ของฉัน จงให้สิ่งนี้แก่คุณพ่อของฉัน จงให้สิ่งนี้แก่พี่ชายน้องชายของฉัน จงให้สิ่งนี้แก่พี่สาวน้องสาวของฉัน ซึ่งผลก็คือการทำให้ชาวนครทั้งหมดให้เป็นเสมือนญาติของตน^{๑๐} จะเห็นได้ว่าความฉลาดในการเจรจาด้วยคำพูดที่เรียกว่า คุณแม่ คุณพ่อ พี่ชายน้องชาย และพี่สาวน้องชายของฉันทำให้เกิดความรู้สึกเสมือนญาติ และการส่งเครื่องบรรณาการไปสู่บุตรของสามีทำให้เป็นการปรับความรู้สึกของผู้รับว่า การมาของนางวิสาขาเป็นการเพื่อประโยชน์แก่ชาวนคร มาเพื่อให้ มาเพื่อการช่วยเหลือแก่ทุกคน ดังนั้น เมื่อนางวิสาขาไปถึงเมืองของฝ่ายสามีทำให้ชาวเมืองมีความรักใคร่ต่อนางวิสาขาเป็นอันมาก

การเจริญภาวนา การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การฝึกอบรม^{๑๑} อันเป็นวิธีการพัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ ให้มีความสติปัญญา ให้มีความฉลาดในการแก้จัดการสิ่งต่างๆ ในทางสังคม ฉะนั้น การเจริญภาวนาจุดเริ่มแรกจะเห็นได้ว่าเป็นการฟังธรรมเพื่อให้เกิดจิตใจผ่องใส และทำความเข้าใจในเนื้อหาของหลักธรรมที่ฟังมา จนสามารถรู้แจ้งเห็นจริงและได้ดวงตาเห็นธรรม ดำรงตนในความเป็นพระโสดาบัน นอกจากนี้การเจริญภาวนา จะมีลักษณะทางกาย มีความเรียบร้อย สวยงาม ซึ่งความงามทั้ง ๔ ได้แก่ ความงามในการเดิน การยืน การนั่งและการนอนในพฤติกรรมต่างที่เป็นต้นแบบในการปฏิบัติจนนำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธา จากประชาชนที่พบเห็น และลักษณะทางวาจา จะมีพัฒนาไปด้วยคำพูดที่อ่อนหวาน ไพเราะน่าฟังอยู่เสมอไม่ทำให้ใครเดือดร้อน ซึ่งบางครั้งก็ได้ใช้คำพูดไปในลักษณะเป็นอุบายเพื่อให้คนนั้นเกิดสติปัญญาความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

บทสรุปวิเคราะห์

กรอบแนวคิดตามแนวของพระพุทธศาสนาจะมีลักษณะผู้นำสตรีทางพระพุทธศาสนาเพียง ๒ ท่านเท่านั้น ได้แก่ พระนางสามาวดีอุบาสิกา เป็นผู้ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศในการเจริญเมตตา และนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นผู้ได้รับการ

^{๑๐} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๙๐.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗๓.

ยกย่องจากพระพุทธเจ้า ว่าเป็นผู้เลิศในการถวายทานแก่พระภิกษุสามเณรตลอดชีวิต ดังนั้น ภาวะผู้นำของมหาอุบาสิกาทั้ง ๒ ท่านแม้ว่าจะมีคุณลักษณะหลายประการก็ตามแต่ คุณลักษณะที่ปรากฏชัดเจนประกอบด้วยอย่างน้อย ๔ ประการ ได้แก่

๑. เมตตา คือ เป็นความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น แม้กระทั่งผู้ที่คิดร้ายต่อที่จะทำลายตนถึงขั้นประหารชีวิตก็ตาม ลักษณะของเมตตาได้แก่ การไม่ทำร้าย การไม่พูดร้าย และการไม่คิดร้ายแก่ผู้ใด ที่ปรารถนาให้โลก ให้คนและสัตว์ทั้งหลายมีความสุข ไม่อาฆาต มาดร้ายต่อกัน ไม่ทำลายซึ่งกันและกัน ไม่พยายามปกป้องร้ายต่อกัน หากบุคคลอื่น โกรธ เกลียดต่อเรา จะไม่มีการตอบโต้ร้าย พร้อมทั้งแผ่เมตตาให้บุคคลนั้นประสบแต่ความสุขตลอดไป

๒. ทาน คือ การให้วัตถุ การให้สวัสดิการ การให้ความรู้หรือการให้ประเภทอื่นๆ แก่สตรีเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ทั้ง ๔ ด้าน ของตนอย่างสมบูรณ์แบบที่สุด เช่น การตั้งกองทุน การจัดการโครงการ การจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบ เป็นต้น เพื่อพัฒนาบทบาทสตรีโดยไม่หวังผลตอบแทนกลับมา เป็นการให้นอกเหนือจากการบริจาคเป็นทรัพย์สิน หรือสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ด้อยโอกาสและผู้ตกทุกข์ได้ยากตามที่ทำอยู่เสมอ ก็อาจจะให้น้ำใจแก่ผู้อื่นได้ด้วยคำพูดหวานๆไพเราะ เช่น ให้กำลังใจแก่ผู้ตกอยู่ในห้วงทุกข์ ให้ข้อแนะนำที่เป็นความรู้แก่ผู้ร่วมงานหรือผู้ได้บังคับบัญชา ให้อภัย และปยวจาแก่ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงรวมถึงบุคคลที่มารับบริการ

๓. การปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำสตรีนอกจากปฏิบัติตามจริยธรรมและค่านิยมกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ กติกา คำสั่งรวมถึงค่านิยมต่างๆให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีซึ่งถือได้ว่า เป็นการรักษาศีลตามหลักของพระพุทธศาสนาอีกด้วยที่ได้ให้ความสำคัญไปที่การรักษาความถูกต้องดีงามและเพื่อความสงบสุขของสังคมโดยรวม ดังนั้น หากผู้นำสตรีได้ปฏิบัติสิ่งที่กล่าวมาย่อมเป็นการแสดงถึงศักยภาพในการปฏิบัติในสองส่วน ได้แก่ ๑. ในฐานะผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้สร้างแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และ ๒. ในฐานะอุบาสิกาทางพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นได้ทำตามแบบอย่างของสาวิกาในยุคพุทธกาลดังนางวิสาขามหาอุบาสิกา นางสามาวดีมหาอุบาสิกาและสาวิกาอื่น ๆ ที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะชาวพุทธอย่างสมบูรณ์ดีแล้ว

๔. ปัญญา คือ การพัฒนาทางด้านปัญญาหรือการภาวนา ซึ่งเมื่อผู้นำสตรีพัฒนาศีล และพัฒนาสมาธิอย่างดีแล้วปัญญามีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อผู้นำสตรี เพราะปัญญา

หมายถึง ความรอบรู้ต่อโลกที่เป็นจริงตามสภาวะธรรมชาติ สภาวะของการเห็นธรรม สภาวะการเข้าใจธรรมตามที่มันเป็นอยู่จนสามารถสลัดออกจากสิ่งที่ยึดถือตามคติตัวตนออกเสีย ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ได้กล่าวถึง ปัญญาไว้ ๒ ประการ คือ สัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นที่ถูกต้อง เป็นการเห็นตามครรลองคลองธรรม เห็นความดีเป็นความดี เห็นความชั่วเป็นความชั่ว เห็นทุกข์เป็นทุกข์ เห็นเหตุให้เกิดความทุกข์ เป็นต้น และสัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริที่ถูกต้อง เป็นความคิดที่จะออกจากกามคุณที่เสพอยู่ เป็นความคิดที่จะไม่มีความพยายาบาทต่อผู้ใด เป็นความคิดที่จะไม่มีการเบียดเบียนต่อผู้ใด

ดังนั้น การวิเคราะห์ภาวะผู้นำสตรี : กรอบแนวคิดตามแนวของพระพุทธศาสนาที่เป็นองค์ความรู้สำหรับการนำไปประยุกต์ใช้หรือนำไปสร้างเป็นรูปแบบของภาวะผู้นำก็สามารถปฏิบัติได้ง่ายยิ่งนักเพราะคุณลักษณะของความสตรีเพศในอดีตกับปัจจุบันมิได้แตกต่างไปจากบริบทเพศวิถีแม้แต่น้อย รวมทั้งการวิเคราะห์ทำให้เห็นว่า การนำหลักพุทธธรรมเรื่องทาน ศีล ภาวนา และเมตตาจะทำให้เป็นเป็นรูปธรรมได้ง่ายกว่าหลักพุทธธรรมอื่น ๆ เพราะฉะนั้น ความรู้ของภาวะผู้นำและเป็นหลักคิดสำหรับประเด็นสามารถนำไปประยุกต์ได้ดังเมตตาซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะของภาวะผู้นำสตรีอยู่ในความเป็นเพศวิถีปฏิบัติอยู่เพียงนำมาใช้ในการปกครอง การบริหาร และการดำเนินภารกิจต่างๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และโอกาส รวมทั้งการการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถจะกำหนดการทำงานให้ถูกกับความสามารถของบุคคลดังเช่น พระนางวิสาขาเลือกให้พระมหาโมคคัลลานเถระมาช่วยงานในการสร้างพระวิหารขนาดใหญ่จนสำเร็จได้ไม่นานนัก เป็นต้น ทำให้เห็นทุกการดำเนินงานของภาวะผู้นำสตรีย่อมมีคุณลักษณะทั้ง ๔ ประการเสมอ และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่อาจจะมิใช้ในบางโอกาสสำหรับการดำเนินที่แตกต่างกันออกไปจึงเป็นความรู้ที่ภาวะผู้นำสตรีในโลกปัจจุบันสามารถนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. **อรรถกถาธรรมบทภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตโต ป.อ.) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____. **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

(ข) ข้อมูลวิทยุภูมิ

๑) หนังสือ :

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ. **บันทึกธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๖.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน ป.ธ.๙). **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

ที่มาของภาพ : http://edu.prd.go.th/suratthani/ewt_news.php?nid=1171#.WABm_cknOUk